

International JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 06.07.2023
Published /Yayınlanma 31.08.2023
Volume/Issue (Cilt/Sayı)-ss/pp 10(98), 2145-2154

10.5281/zenodo.8309544
İnceleme Makalesi
ISSN: 2459-1149

Öğr. Gör. Dr. Zahide ŞAHİN
<https://orcid.org/0000-0003-1503-146X>
Kayseri Üniversitesi, Mustafa Çıkrıkçıoğlu MYO, Kayseri / TÜRKİYE

Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki (Kayseri) El Yazması Kuran-ı Kerim Miklepleri

Manuscript in the Library of Raşit Efendi (Kayseri) Mikleps of the Quran

ÖZET

Kayseri ilindeki Raşid Efendi Kütüphanesi; Cami-i Kebir (Ulu Camii) bitişiğindeki binadadır. Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki el yazması Kuran-ı Kerim'ler; ciltleri, ebruları, tezhipleri vb. yönünden araştırmacılar tarafından ele alınmış ancak bu eserlerin miklepleri konusunda yeterli yayın yoktur. Araştırmalara göre Raşit Efendi Kütüphanesi'nde, otuz bir tane el yazması Kuran-ı Kerim koruma altına alınmış olup bunlardan sadece on üç tanesinde miklep bulunmaktadır. Kütüphaneye gidilerek araştırmayla ilgili izin formu doldurulmuş Kuran-ı Kerim'lerin miklepleri fotoğraflanmış, cetvelle ölçüleri alınmıştır. Tüm bu işlemlere kitapların ender bulunan örnekler olmasından dolayı kütüphane görevlilerinin nezaretinde yapılmıştır. Kütüphanenin el yazması eserleri kadar çift kanatlı giriş kapısındaki kapı tokmakları, maden işçiliğinin güzel örneklerinden olup içlerinde simetrik şekilde Arapça harflerle El-Fettah yazısı dikkat çekmektedir. Kütüphanenin kapı üstü ahşap süslemelerinde ıhlamur ağacı kullanılmıştır. Kayseri ve ülkemiz için eşsiz bir hazine niteliğinde olan el yazması eserlerin bulunduğu kütüphanede eserler korunarak günümüze kadar gelebilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Raşid Efendi, Kuran-ı Kerim, Cilt, Miklep, El Yazmaları.

ABSTRACT

Raşid Efendi Library in Kayseri province; is in the building adjacent to Cami-i Kebir (Great Mosque). Manuscripts of the Quran in the library of Raşit Efendi; bindings, marbling, illuminations, etc. It has been handled by researchers in terms of the subject of these works, but there are not enough publications on the miklep of these works. According to the research thirty-one manuscripts of the Quran are under protection in the Raşit Efendi Library, and only thirteen of them have miklep. By going to the library, the permission forms for the research were filled, the miklep of the Qurans were photographed and their measurements were taken with a ruler. All these processes were carried out under the supervision of library staff since the books are rare examples. As well as the manuscripts of the library, the doorknobs on the double-winged entrance door are good examples of metalworking, and the inscription of El-Fettah in symmetrical Arabic letters draws attention. Linden wood was used in the wooden decorations on the door of the library. The manuscripts, which are a unique treasure for Kayseri and our country, have survived to the present day by preserving the manuscripts in the library.

Keywords: Rashid Efendi, The Holy Quran, Volume, Miklep, Manuscripts.

1. GİRİŞ

1.1. Raşit Efendi Hakkında Genel Bilgiler

Reisü'l- Küttab Mehmed Raşid Efendi, Koca Azade Sipahi Cafer Fevzi Efendi'nin oğlu olarak 1753 yılında Kayseri'nin İsbıdın (Bağpınar) köyünde doğmuştur. Kayseri'de tamamladığı ilköğreniminden sonra İstanbul'a giden Raşid Efendi, Dîvan kâtipliğine girmiş ve 1787 yılında Reisü'l- Küttab (Dış İşleri Bakanı) olmuştur (Özbek, 2004:11) . 1. Abdulhamid ve 3. Selim devrinin tanınmış devlet adamlarındandır. Tahsili sırasında çalışkanlığı ve keskin zekâsıyla öne çıkmıştır. 1768 yılında Reisü'l Küttap vekili olan İsmail Raif Paşa, Raşid Efendi'nin kabiliyet derecesini takdir ederek diğer kâtiplerden ayırıp mühim işlerde görevlendirmiştir (Sakin, 2013:129). Bir ara Tersane Eminliği görevini de yapan Raşid Efendi geçirdiği bir felç yüzünden 3 Mart 1798 yılında İstanbul'da 45 yaşında vefat etmiştir. Raşid Efendi'nin devlet adamlığının yanı sıra ilim ve edebiyatla da ilgilendiği ve şiirlerinin olduğu bilinmektedir. Raşid Efendi'nin Türk matbaacılığının gelişimi için bazı projelerini Sultan I. Abdülhamid'e kabul ettirdiği bilinmektedir (Özbek, 2004:11).

1.2. Raşid Efendi Kütüphanesi Hakkında Genel Bilgiler

Süleymaniye Kütüphanesi, Türkiye'nin en büyük yazma eserler merkezi olduğu gibi, dünyada da İslami yazmalar bakımından en önemli koleksiyonlardan birisidir. Süleymaniye Kütüphanesi'nin en ilgi çekici yönlerinden birisi de Türkiye'nin ilk ve tek "kitap hastanesini" bünyesinde bulundurmasıdır (Akbulut, 1992: 61-62). Raşid Efendi'nin memleketine cami veya mescit yaptırmak niyeti varken ziyaretine gelen bir yakınının tavsiyesi üzerine Kayseri Camii Kebirin güney tarafına bugün kendi adıyla anılan kütüphaneyi 1796 yılında inşa ettirmiştir. Kütüphanenin inşasının tamamlanmasından sonra 925 cilt el yazması ve 18 cilt basma eser olmak üzere 943 adet kitabı kütüphaneye vakfetmiştir. Kitapların muhtelif yerlerine "Bu kitabı Allah rızası için, kütüphaneden çıkartılmamak şartıyla Cafer Fevzi oğlu Mehmet Raşid vakfetti. Kendisi, anne ve babasını Allah bağışlasın. Sene H.1211" ibarelerini içeren vakıf mührü basılmıştır. Raşid Efendi'nin kütüphaneye bağışlanmak üzere bir miktar daha kitap hazırladığı ancak ani ölümü yüzünden bu kitapların İstanbul Laleli Kütüphanesi'ne yerleştirildiğinden bahsedilir.

Raşid Efendi bu kütüphane için bir vakıfname hazırlatmıştır. H.1212/M.1797 yılında hazırlanan vakfiyenin orijinal olmayan bir nüshası kütüphanede 26437 numarada kayıtlıdır. Vakfiyenin H. 7 Nisan 1323 tarihli kopyasında vakfın gelirleri olarak İstanbul Soğanağa Mahallesi'ndeki konak ve müştemilatı, bahçeler, evler, Galata'daki bahçe, ev, mahzen, Hacı Bayram Mahallesi'ndeki bahçenin getireceği kiralılar kaydedilmiştir. Vakfiyede kitapların kesinlikle kütüphane dışına çıkartılmaması ve çoğaltma işleminin kütüphane içinde yapılması istenmiştir. Mütevelliliğini Raşid Efendi ve onun soyundan gelenlerin yapacağı, vakfın müteveli kaimmakamı olarak Kayseri'de emin, sadık ve dindar bir kişinin seçilmesi istenmiştir. Kütüphanenin cuma ve salı günleriyle iki bayramın üçer günleri dışında her gün doğuşundan bir saat sonra açılması ve gün batımına bir saat kala kapatılması vakfiyede belirtilen şartlardır. Ayrıca kütüphanedeki kitapların yılda bir defa sayımının yapılması, bozulan ve eskiyen ciltlerin tamir edilmesi de vakfiyede belirtilen şartlardandır (Özbek, 2004: 11-12).

Kayseri'de daha önce; Bedreddin Mahmut Kadı Kütüphanesi, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Kütüphanesi, Molulu-zade Mehmed Efendi Kütüphanesi, Hacı Halil Efendi Kütüphanesi ve Erkiletli Nişancı Mehmed Kütüphanesi mevcuttu. Raşid Efendi Kütüphanesi açıldıktan sonra adı geçen bu kütüphanelerdeki eserler Raşid Efendi Kütüphanesi'ne nakledilmiş böylelikle kütüphane zenginleştirilmiştir. Kütüphanede şu anda 2052'si el yazması, 18'i Müteferrika Baskısı, toplamda 8520 eser ile araştırmacılara hizmet vermektedir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Ülkemizde, kitap şifahaneleri, İstanbul ve Konya'da bulunmaktadır. Türkiye'nin en büyük el yazması kütüphanesi Süleymaniye Kütüphanesi'dir. Raşid Efendi Kütüphanesi'ndeki kitaplar, bakanlıktan gelen yetkiler tarafından ölçümleri yapılmış, kayıt altına alınmış, ancak kitapların restorasyonları ile ilgili herhangi bir çalışma başlatılmamıştır. Raşid Efendi Kütüphanesi, Konya bölgesine bağlıdır. Kütüphane binasının restorasyonu yapılmıştır. Restorasyon sırasında kitaplar bina dışına çıkarılmamıştır. Çünkü kitapların binanın dışını çıkarılmaması vakfiyesinde belirtilmiştir¹.

1.3. Kur'an- Kerim

İslam dininin temel ilkelerini, Hz. Muhammed'e gönderilen Tanrı buyruklarını içeren, Müslümanlığın temel kitabı, Kur'an-ı Kerim, Kelam-ı Kadim, Mushaf, Mushaf-ı Şerif olarak da isimlendirilir (<https://sozluk.gov.tr/>). Raşid Efendi Kütüphanesi'ndeki Kur'anlar orijinal el yazması eserlerdir.

İslam kitap kapları üzerine ilk defa esaslı tetkiklerde bulunup yayın yapmış olan F. Sarre; bu sanat dalının Ortaçağların ilk zamanlarından beri Mısır'da ve Doğu Türkistan'da, bilhassa Uygur Türklerinin yaşadığı sahada uygulandığını tespit etmiştir (Çiğ;1973:6).

2. MİKLEB

Ciltli kitapların sol cilt kapağında bulunan ve okunmakta olan yeri belli eden, ucu üçgenimsi, katlanabilir parçadır.

Eski ciltlerde alt kapağa sertâb ile bağlanıp, üst kapak ile kitap arasına girerek sayfa kenarlarını koruyan, ucu sivri parça. Sivri uçtan kenara olan uzunluk, kapak eninin yarısına eşittir. Türkçesi karga'dır. Eski Türk ciltlerinde miklebin üst ve iç tarafı da cilt kapağı kadar süslüdür, iç yüzlerde görülen kat'a süslemelere miklebin içinde de rastlanılan miklebin, okuma sırasında kalınan sayfayı göstermek için de kullanılır (<https://kelimeler.net/>). Cilt sanatının bölümlerinden biri olan miklebler konusunda araştırma oldukça sınırlıdır. Genellikle cilt hangi malzemedense yapılırsa, miklebin kısmı da aynı malzemedense yapılır.

¹ Hakan Akyüz; Raşid Efendi Kütüphanesinde Çalışanın Verdiği Şifai Bilgilere Göre 21.11.2019

Cilt sanatının bölümlerinden biri olan miklebler konusunda araştırma oldukça sınırlıdır. Genellikle cilt hangi malzemeden yapılırsa, mikleb kısmı da aynı malzemeden yapılır. Genellikle deri malzeme yaygın kullanılır.

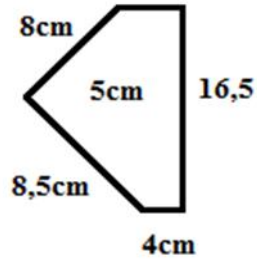
2.1. Raşid Efendi Kütüphanesi'ndeki El Yazması Kur'anların Miklepleri

2.1.1. Birinci Kur'an

Miklebin iç kısmı, battal ebru ile bezenmiştir.

Kur'an'ın ölçüleri: En: 120 cm. Boy: 175 cm.

Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

Fotoğraf 1. Kur'an-ı Kerim'in Cildinin Dış Yüzü ve Miklebi

Fotoğraf 2. Kur'an-ı Kerim'in Cildinin İç Yüzü ve Miklebi

Fotoğraf 3. Kur'an-ı Kerim'in Cildinin Dış Yüzü ve Miklep Detayı

Fotoğraf 4. Kur'an-ı Kerim'in Cildinin İç Yüzü ve Miklep Detayı

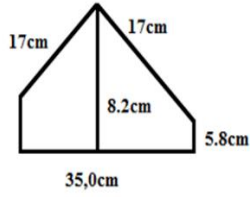
Fotoğraf 5. Kur'an-ı Kerim'in İçi ve Vakıf Mührü

2.1.2. İkinci Kur'an

Miklebin iç kapağında ebru sanatı uygulanmıştır.

Kur'an'ın ölçüleri: En: 125 cm. Boy: 258 cm.

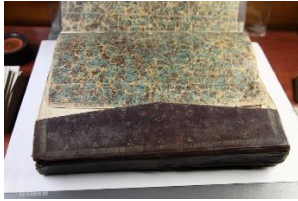
Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

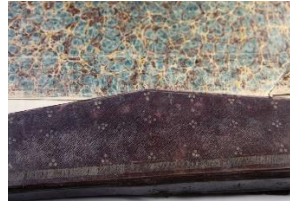
Fotoğraf 6. Kur'an-ı Kerim

Fotoğraf 7. Kur'an-ı Kerim'in Cilt Detayı

Fotoğraf 8. Kur'an-ı Kerim'in Miklebi

Fotoğraf 9. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin Dış Yüzey Detayı

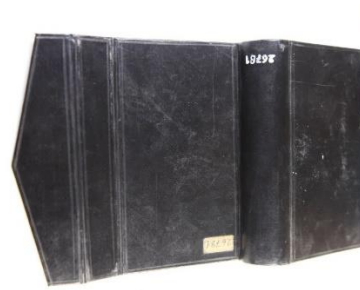
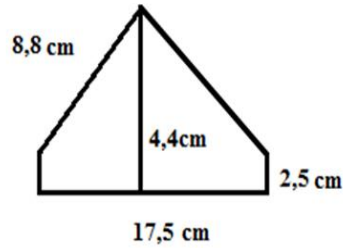
Fotoğraf 10. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin İç Yüzey Detayı

2.1.3. Üçüncü Kur'an

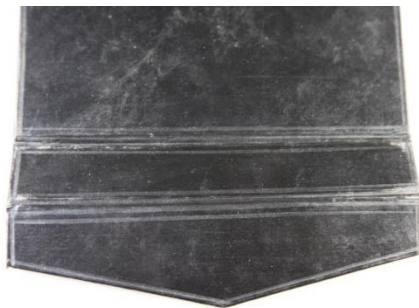
Miklebinin iç kısmı desensizdir.

Kur'an'ın ölçüleri: En: 110 cm. Boy: 175 cm.

Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

Fotoğraf 11. Kur'an-ı Kerim

Fotoğraf 12. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin Dış Yüzü

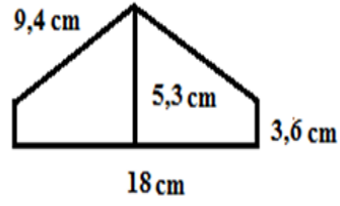
Fotoğraf 13. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin İç Yüzü

2.1.4. Dördüncü Kur'an

Miklebin iç kısmı desensizdir. Cildi ise şirâzeli, zencireklidir.

Kur'an'ın ölçüleri: En: 120 cm. Boy: 180 cm.

Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

Fotoğraf 14. Kur'an-ı Kerim

Fotoğraf 15. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin Dış Yüzü

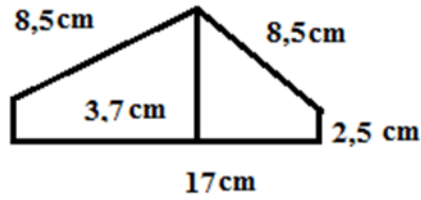

Fotoğraf 16. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin İç Yüzü

2.1.5. Beşinci Kur'an

Kur'an'ın ölçüleri: En: 115 cm. Boy:175 cm

Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

Fotoğraf 17. Kur'an-ı Kerim'in İç Yüzeyi

Fotoğraf 18. Kur'an-ı Kerim'in Dış Yüzeyi

Fotoğraf 19. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin Dış Yüzeyi

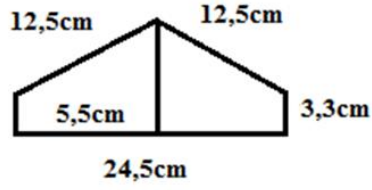

Fotoğraf 20. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin İç Yüzeyi

2.1.6. Altıncı Kur'an

Kur'an'ın ölçüleri: En: 165 cm. Boy: 245x165 cm.

Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

Fotoğraf 21. Kur'an-ı Kerim'in dış yüzeyi

Fotoğraf 22. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin Dış Yüzeyi

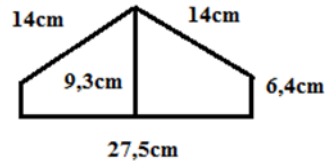
Fotoğraf 23. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin İç Yüzeyi

2.1.7. Yedinci Kur'an

Kur'an-ı Kerim baştan sona kadar satırlarının altına kırmızı mürekkeple kelime kelime tercüme edilmiştir.

Kur'an'ın ölçüleri: En: 195 cm. Boy: 280x195 cm.

Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

Fotoğraf 24. Kur'an-ı Kerim

Fotoğraf 25. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin Dış Yüzü

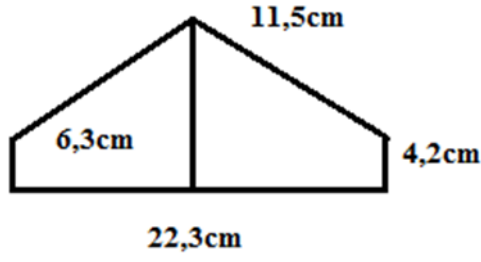

Fotoğraf 26. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin İç Yüzü

2.1.8. Sekizinci Kur'an

Kur'an'ın ölçüleri: En:140 cm. Boy:225x140 cm.

Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

Fotoğraf 27. Kur'an-ı Kerim

Fotoğraf 28. Kur'an-ı Kerim ve Kabı

Fotoğraf 29. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin Dış Yüzü

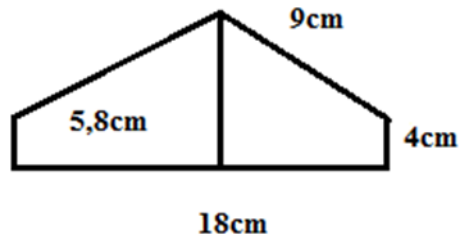
Fotoğraf 30. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin İç Yüzü

2.1.9. Dokuzuncu Kur'an

Meşin yeşil kumaşlı cildi ve kabı vardır.

Kur'an'ın ölçüleri: En: 110 cm. Boy: 180 cm.

Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

Fotoğraf 31. Kur'an-ı Kerim ve Kabı

Fotoğraf 32. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin Dış Yüzü

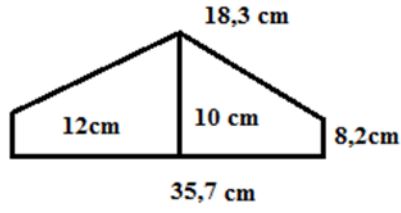
Fotoğraf 33. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin İç Yüzü

2.1.10. Onuncu Kur'an

Meşin, ebru ile gri renkte ciltlidir, 1900'lerden sonra kartonla ciltlenmiştir.

Kur'an'ın ölçüleri: En: 252 cm. Boy: 363 cm.

Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

Fotoğraf 34. Kur'an-ı Kerim

Fotoğraf 35. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin Dış Yüzü

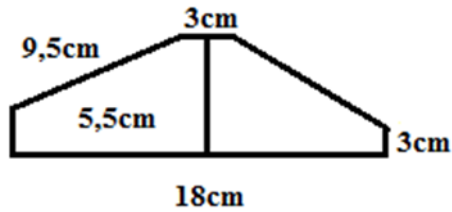
Fotoğraf 36. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin İç Yüzü

2.1.11. Onbirinci Kur'an

Küçük ebatlı, kahverengi ciltlidir. Miklep formu diğer mikleplerden farklıdır.

Kur'an'ın ölçüleri: En: 140 cm. Boy: 190 cm.

Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

Fotoğraf 37. Kur'an-ı Kerim

Fotoğraf 38. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin Dış Yüzü

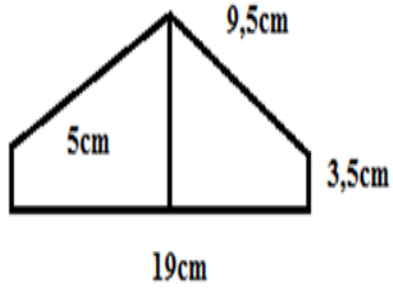
Fotoğraf 39. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin İç Yüzü

2.1.12. Onikinci Kur'an

Kur'an'ın ölçüleri: En: 127 cm. Boy: 194 cm.

Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

Fotoğraf 40. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin Dış Yüzü

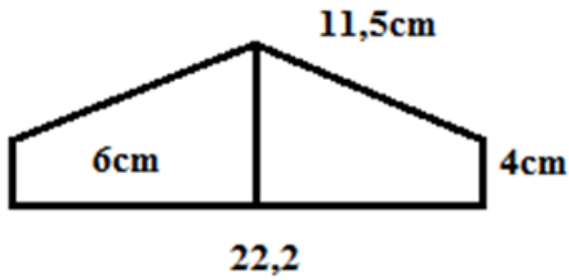

Fotoğraf 41. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin İç Yüzü

2.1.13. Onüçüncü Kur'an

Kur'an'ın ölçüleri: En: 156 cmç Boy: 222 cm.

Miklep şeması ve ölçüleri ve fotoğrafları:

Fotoğraf 40. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin Dış Yüzü

Fotoğraf 41. Kur'an-ı Kerim'in Miklebinin İç Yüzü

3. SONUÇ

Kayseri’de, Cami-i Kebir (Ulu Camii) bitişindeki binada yer almaktadır. Raşit Efendi kütüphanesindeki el yazması Kuran-ı Kerimler ciltleri, ebruları, tezhipleri vb. konuları araştırmacılar tarafından ele alınmış ancak miklepleri şu ana kadar yapılan çalışmalarda araştırılmadığı tespit edilmiştir. Şu anki bilgilerimize göre Raşit Efendi Kütüphanesinde otuz bir tane el yazması Kuran-ı Kerim koruma altına alınmış olup bunlardan sadece on üç tanesinde miklep bulunmaktadır.

Raşid Efendi’nin devlet adamlığının yanı sıra ilim ve edebiyatla da ilgilendiği ve şiirlerinin olduğu bilinmektedir. Raşid Efendi’nin Türk matbaacılığının gelişimi için bazı projelerini Sultan I. Abdülhamid’e kabul ettirdiği bilinmektedir. Raşid Efendi’nin memleketine cami veya mescit yaptırmak niyeti varken, ziyaretine gelen bir yakınının tavsiyesi üzerine, Kayseri Camii Kebir’in güney tarafına, bugün kendi adıyla anılan kütüphaneyi 1796 yılında inşa ettirmiştir. Kütüphanenin inşasının tamamlanmasından sonra 925 cilt el yazması ve 18 cilt basma eser olmak üzere 943 adet kitabı kütüphaneye vakfetmiştir. Kitapların muhtelif yerlerine “Bu kitabı Allah rızası için, kütüphaneden çıkartılmamak şartıyla, Cafer Fevzi oğlu Mehmet Raşid vakfetti. Kendisi, anne ve babasını Allah bağışlasın. Sene H.1211” ibarelerini içeren vakıf mührü basılmıştır. Raşid Efendi bu kütüphane için bir vakıfname hazırlatmıştır. H.1212/M.1797 yılında hazırlanan vakfiyenin orijinal olmayan bir nüshası kütüphanede 26437 numarada kayıtlıdır. Vakfiyede kitapların kesinlikle kütüphane dışına çıkartılmaması ve çoğaltma işleminin kütüphane içinde yapılması istenmiştir. Kütüphanedeki 13 adet Kur’an’da el yazması eserler; hem Kayseri hem ülkemiz hem de bilim dünyası için eşsiz bir hazine niteliğindedir.

Mikleplerin 5 tanesinde battal ebru kullanılmıştır. Miklepler deri malzeden yapılmıştır. Eserler; Raşit Efendi’nin vakfiyesine istinaden bina dışına çıkarılmamaktadır. Kütüphane yetkilileri tarafından son derece özenli şekilde araştırmacılara gösterilmekte ve eserlerin korunmasına dikkat edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, İ. (1992). Süleymaniye Kütüphanesi ve Kitap Hastahanesi, Kültür ve Sanat Dergisi, İş bankası yayınları, Yıl:4 S.15 Ankara, s.61-62.
- Çığ, K. (1973). Türk Kitap Kapları, Türkiyemiz Dergisi, Akbank Yayınları, 4 aylık Sanat Dergisi, Yıl:3 Sayı:9, İstanbul, s.6.
- Sakin, N. (2013). Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesindeki Yazma Eserlerde Bulunan Ebru Örnekleri, Laçin Yayınları, s.129.
- Özbek, Y. (2004). Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesindeki Kitap Kapakları, Erciyes Üniversitesi yayını:147, Kayseri, s. 11-12.
- Hakan Akyüz; Raşit Efendi Kütüphanesinde Çalışanının Verdiği Şifai Bilgilere Göre 21.11.2019.
- URL 1. <http://www.rasitefendi.yek.gov.tr>
- URL 2. <https://sozluk.gov.tr/Türk Dil Kurumu Sözlüğü>. 07.12.2019
- URL 3. <https://kelimeler.net>